

Antisemitisme i nutidige danske karikaturer

Af Silke H. Cohen

Karikaturen arbejder med forenkling og anvender hyppigt gentagne og dermed udbredte opfattelser af virkeligheden i forstærket og overdreven form. En sådan "stereotypisering" reducerer en kompliceret virkelighed til let genkendelige billeder, symboler og ikoner.¹

Karikaturtegninger er gennem historien blevet brugt som redskab til at udtrykke og formidle antisemitiske holdninger. I dag er antisemitiske karikaturtegninger forholdsvis sjældne i de danske medier. Men blot fordi karikaturerne er blevet mindre almindelige, er det ikke ensbetydende med, at de er helt forsvundet. I denne artikel vil der blive givet fire eksempler på nutidige karikaturtegninger med jødiske stereotyper og dermed vise antisemitismens aktualitet i danske medier. Alle fire tegninger er trykt inden for de sidste ti år. Karikaturtegningerne er gengivet på hjemmesiden http://www.israel-online.dk/mediawatch/medier_danske_cartoons.php og/eller i *Jyllands-Posten* den 16. januar 2009² og det er blandt andet herfra, at inspirationsgrundlaget til denne artikel skal findes.

Det er karakteristisk, at Mellemøstkonflikten er et væsentligt omdrejningspunkt for nutidens stereotypificering af jøder. Internationalt er debatten mellem proisraelske og propalæstinensiske sympatisører ofte tegnet skarpt op, og de viste karikaturtegninger skal ses i forlængelse af den internationale politiske uenighed.³ Det skal med det samme understreges, at det selvfølgelig godt kan lade sig gøre at kritisere Israel og dets karakter af at være en jødisk stat i en tegning, uden at den behøver at være antisemitisk. Grænsen mellem hvad der er antisemitisme og

hvad der er konstruktiv kritik er dog ofte hårfin, og i de karikaturer der diskuteres her, er der tydelige eksempler på brugen af en antisemitisk symbolik i forsøget på at kritisere Israels rolle i konflikten i Mellemøsten. Om den antisemitiske symbolik er et udtryk for tegnerens personlige holdning eller ej, har slet ikke denne artikels interesse. De viste karikaturer behandles her som generelle eksempler, hvor tegningerne og ikke tegnerne er af interesse.

Den norske antisemitismeforsker Judith Vogt skriver om forskellige former for karikaturtegninger:

Med enkle midler kan ... naragtigheder rides op, uretfærdigheder og absurditeter betones. Tegnerne kan åbne øjnene på vanetænkende ved at udløse deres latter og ruske tankedørse op ved at skabe en chokvirkning... Helt anderledes fremstår de karikaturer ... som ved monotont gentagne, følelseladede signaler spiller på læserens underbevidsthed. Farlige bliver disse tegninger i deres opfordring til had ...⁴

Judith Vogt understreger, at en form for social legitimitetsgrænse kan overskrides i karikaturtegninger. Denne artikel vil fremhæve eksempler på, hvor denne grænse er overskredet, fordi der i de viste tegninger bruges en symbolik, som ikke bare appellerer til læserens følelser om henholdsvis antipati og sympati over for Israel og Palæstina som nationer, men også appellerer bredere til historiske antisemitiske stereotyper. Konflikten mellem Israel og Palæstina formidles desuden i en dikotomisk symbolik, dvs. en symbolik der fremhæver de to parter over for hinanden som absolutte modsætninger, hvor ingen forsoning synes mulig.

Fire eksempler på brugen af antisemitisk symbolik i danske karikaturtegninger

Illustration 1 viser en palæstinensisk mand, som er tilfangetaget, bundet og hængt op i en ydmygende og sårbar position, og det dramatiske scenarie omsluttet af det israelske flag, hvor davidsstjernen delvist består af pigtråd. Palæstinensereren fremstilles både som menneske og som offer, og han står i skarp kontrast til Israel, der fremstilles som abstraktion i form af et nationalsymbol.

Illustration 2 forestiller en komisk udseende, lille jødisk mand, der desperat forsøger at få en davidsstjerne i opløsning til at hænge sammen, mens den gradvist ændrer form til et hagekors.

Illustration 1. Er tegnet af Kurt Westergaard og ifølge hjemmesiden http://www.israel-online.dk/media-watch/medier_danske_cartoons.php blev tegningen første gang trykt i Jyllands-Posten den 8. december 2008. Tegningen med den "korsfæstede" palæstinenser i centrum spiller på klassisk kristen antisemitisme. En palæstinenser, der er ophængt på denne måde, henviser ikke til nogen aktuel begivenhed i Palæstina-konflikten, men udtrykker den gamle kristne fordom om, at jøderne var skyld i henrettelsen af Jesus. Helt tilbage i middelalderen har denne fordom været udnyttet som en gennemgående legitimering af antisemitisme og jødeforfølgelser i Europa.⁵

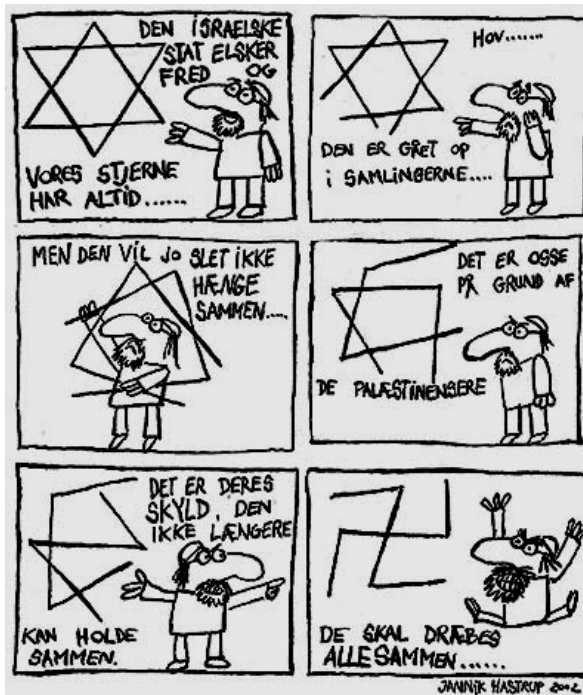

Illustration 2. Tegnet af Jannik Hastrup, og ifølge hjemmesiden: http://www.israel-online.dk/media-watch/medier_danske_cartoons.php blev den oprindeligt vist på Niels Vest Films hjemmeside i 2002.

Illustrationen understøttes af en tekst der fortæller, at "den israelske stat elsker fred", men når der forekommer opløsningstendenser i det israelske samfund, skyldes det palæstinenserne der "skal dræbes alle sammen". Israel fremstilles på den måde som et hyklerisk, dobbeltmoralsk og aggressivt samfund. Karikaturens budskab er, at Israel ikke besidder nogen form for selvkritik, og mens den israelske nation er ved at gå i opløsning, peges der fingre ad Palæstina, der er fraværende som nation og placeret uden for billedets kontekst.

Det antisemitiske aspekt ved illustration 2 er brugen af en klassisk stereotypi af en ortodoks jøde som en lille mand med stor næse, kippa og øreløkker. Sådan ser flertallet af israelere som bekendt ikke ud. Derimod var karikaturer af jøder med overdrevne og ofte groteske, fysiske træk udbredt i danske og europæiske medier før Anden Verdenskrig og Israels oprettelse. Jøder blev ofte fremstillet som fysisk af-

skrækkende væsener, hvor blandt andet den store og krumme næse bliver et stereotypt kendetegn.⁶ Illustration 2 genkalder læserens kulturelle erfaring om sammenhængen mellem jøders fysiske træk og negative egenskaber. Der er således i denne tegning tale om en etnisk eller racistisk antisemitisk symbolik.⁷

Illustration 3 er en parafrasering over et berømt fotografi fra 1943, hvor jødiske kvinder og børn fra ghettoen i Warszawa eskorteres af nazistiske soldater til koncentrationslejrene. I tegningen er nazisterne udskiftet med israelske soldater, hvis geværløb er rettet imod børn og kvinder, der delvist er iført islamiske traditionelle klædedragter. Drengen i midten, som er billedets centrale skikkelse, er dog tegnet med gammeldags, europæiske korte bukser og knæstrømper for at understrege associationen til et billede af en konflikt, hvor Israel repræsenterer en brutal militærmagt på linje med Nazi-Tyskland over for Palæstina som repræsentant for forsvarsløse og uskyldsrene kvinder og børn.

Det antisemitiske ved tegningen er at antyde, at det nuværende Israels politik over for palæstinenserne kan sammenlignes med nazisternes forfølgelser af jøderne under Anden Verdenskrig, men nu med

Illustration 3 er tegnet af Per Marquard Otzen og blev ifølge Jyllands-Posten den 16. januar 2009⁸ oprindeligt trykt i Politiken den 14. januar 2009 i forbindelse med Gaza-konflikten. Til højre et fotografi af anonym fotograf fra 1943, hvor jødiske kvinder og børn i ghettoen i Warszawa eskorteres af nazistiske soldater til en udryddelseslejr.⁹

jøderne som bødler og ikke ofre. Sammenligningen omformer Israels skyld til en generel jødisk skyld i behandlingen af palæstinenserne.

Sammenligningen er desuden historisk fejlagtig, idet konflikten mellem Palæstina og Israel primært er en territorialstrid, hvorimod nazisternes forfølgelser af jøderne var begrundet i en opfattelse af jøder generelt som undermennesker, der skulle udryddes, uanset hvor i verden de boede. Sammenligningen bliver antisemitisk; den manipulerer med læserens følelser på et misvisende grundlag og gør konflikten til et absolut sort/hvidt billede af ondskab over for uskyld.

I det hele taget bruges sammenligningen mellem Israel og Nazi-Tyskland flittigt, hvorved Israel-Palæstinakonflikten bliver løftet ud af sin nuværende politiske kontekst og gjort til en absolut modsætning, en dikotomi mellem ondt og godt. I illustration 1 kan pigtråden tolkes som en hentydning til koncentrationslejrene, og i illustration 2 falder davidsstjernen ikke bare fra hinanden, men den bliver omdannet til et hagekors.

Illustration 4 er ifølge Jyllands-Posten fra den 16. januar 2009¹⁰ og er blandt andet blevet vist på dansk-tyrsk Gülay Kocbays blog i forbindelse med Gaza-konflikten i januar 2009.

Det er også udtryk for antisemitisme og ikke bare ekstrem antizionisme at erstatte davidsstjernen i det israelske flag med et hagekors, som det er gjort i illustration 4. Hagekorset står som det ultimative symbol for systematisk udryddelse af folkegrupper, hvor udryddelsen alene er begrundet i disse gruppers herkomst. Netop fordi Israel er en jødisk stat oprettet af FN som et tilflugtssted for Europas overlevende jøder efter nazisternes forfølgelser, kan sammenkædningen af Israel med nazistisk ideologi kun opfattes som en grov beskyldning rettet mod alle jøder og ikke bare mod den israelske stat eller regering.

Nutidig jødisk identitet er i det store og hele tæt knyttet til en identifikation med Israel¹¹, og de danske jøder, der ser disse karikaturtegninger i danske medier, og hvis selvforståelse på ingen måde hænger sammen med karikaturtegningernes portrættering af jøder og/eller israelere, kan ikke undgå at føle sig diskrimineret i et eller andet omfang.¹² Men i stereotypificeringens generaliserende logik er det netop hensigten at sortere skidt fra kanel og at placere ”den” eller ”de uønskede” uden for fællesskabets grænser. Her er det karikaturer i danske medier, hvor antisemitismen reproducerer sig selv og legitimerer en anti-israelsk politisk dagsorden.

NOTER

- ¹ Citat af Stræde, 2009, s. 25.
- ² Rasmussen, *Jyllands-Posten*, 16. januar 2009, s. 6-7.
- ³ Gerstenfeld, 2003, s. 10-24.
- ⁴ Citeret fra Vogt, 1978, s. 86.
- ⁵ Erhman, 2004, s. 107-8.
- ⁶ Stræde, 2009, s. 24-31.
- ⁷ Gerstenfeld, 2002, s.10-13.
- ⁸ Rasmussen, *Jyllands-Posten*, 16. januar 2009, s. 6-7.
- ⁹ Rasmussen, *Jyllands-Posten*, 16. januar 2009, s. 6-7.
- ¹⁰ Rasmussen, *Jyllands-Posten*, 16. januar 2009, s. 6-7.
- ¹¹ Thing, 2003, s. 83.
- ¹² Det skal ikke diskuteres nærmere her, men der kan argumenteres for, at karikaturerne i lige så høj grad skaber en negativ identifikation for palæstinenserne, der også ensidigt stereotypificeres og for eksempel derigennem fratages retten til indflydelse og evnen til at handle; Liebkind, 1989, s. 47-5.

LITTERATUR

- http://www.israel-online.dk/mediawatch/medier_danske_cartoons.php
- Erhman, Bart D: *The New Testament. A Historical Introduction to the Early Christian Writings*. New York, Oxford University Press, 2004.
- Gerstenfeld, Manfred: *Europe's Crumbling Myths. The Post-Holocaust Origins of Today's Anti-Semitism*. Jerusalem, Jerusalem Center for Public Affairs, 2003.
- Liebkind, Karmela: "The Identity of a Minority", *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 10, 1, 1989, s. 47-57.
- Rasmussen, Peter Ernstved: "Ekspertter: Debatten om Israel kørt af sporet", *Jyllands-Posten*, 16. januar 2009, Indland, s. 6-7 .
- Stræde, Terkel: *Jødehad i danske medier*. Odense, Danmarks Mediemuseum, 2009.
- Thing, Morten: *Begreberne antikomunisme og antisemitisme og deres historie*. Roskilde, Roskilde Universitets Bibliotek, 2003.
- Vogt, Judith: *Image. Antisemitisme og antizionisme i karikaturer*. København, Samleren, 1978.